

OPONENTNÍ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Parlamentní reprezentace v České republice. Poslanci a senátoři v době krize reprezentativní demokracie a vlády politických stran

Autor práce: Mgr. David Jágr

Školitel: doc. PhDr. Michel Perottino, Ph.D.

Oponentka: PhDr. Adéla Gjuričová, PhD.

Disertační práce Davida Jágra se zaměřuje na proměny fenoménů parlamentní reprezentace a poslanecké profesionalizace v éře „fluidního parlamentního prostředí“ (s. 15). Aktuální problémy zastupitelských demokracií vztahuje k pojmání reprezentace a mandátu, a to jak v rovině konceptuální, tak v rovině subjektivního vnímání poslanci a poslankyněmi. Autor vychází z historického předpokladu, že po období relativní stability stranického parlamentního zastoupení a systému nastalo po roce 2010 znovu fluidní období, ne nepodobné tomu po pádu socialistické diktatury. Do parlamentních lavic usedá velké množství nováčků a je otázkou, zda se tím mění i předpoklady týkající se pojmání mandátu a reprezentace.

Autor se velmi dobře orientuje v existující literatuře o českém parlamentarismu po roce 1989 i současné politologické teorii a politické sociologii. Konceptuálně staví na nejnovějších teoriích reprezentace, rozlišení formální, symbolické, deskriptivní a substantivní reprezentace, naznačuje triangulární pojetí parlamentního mandátu, a zvláště se soustřeďuje na koncept reprezentativních rolí. Jejich proměna je sledována skrze sebe-umístění členů a členek sněmovny a senátu na škále správce – delegát. Empiricky práce vychází z dat týkajících se české parlamentní reprezentace v letech 2010-2021, období charakterizovaného nárůstem segmentu neideologických hnutí v parlamentu, jež práce označuje za „vyzývatele tradičních elit“ vyznávající „populistické a technokratické principy“ (s. 19-20, 23 aj.). I empirické části obsahují rozsáhlé teoretické pasáže, přičemž v některých případech tyto přehledy literatury, jakkoli s úctyhodným záběrem, spíše zastiňují solidní politickohistorický úvod do problematiky či autorovu analytickou perspektivu (viz téměř celá kap. 3).

Vlastní analytické části práce (kap. 4 a 5) sledují reprezentativní role v českém parlamentním zastoupení, jejich korelace s jinými ukazateli a časové proměny, a vztah mandátu a jednotlivce versus strany, tedy vliv politických stran na proces reprezentace. Data pocházejí ze standardizovaného dotazníkového šetření mezi poslanci a senátory, které autor provedl v roce 2020. Šetření provázela poměrně vysoká návratnost, naopak slabinou je princip dotazování na určité syntetizující pozice respondentů, nikoli analýza jejich praktického zastávání entit či zájmů při jejich reálné parlamentní práci. Přesto však autor provádí zajímavé kvantitativní analýzy a komparace, z nichž vyplývají závěry týkající se proměn preferencí reprezentativních rolí směrem k pólu „správce“, dále směrem od zastupování vlastní strany k osobnímu mandátu, či rozdílů mezi oběma komorami a mezi některými skupinami poslanců, přičemž se všechny tyto posuny pozoruhodně dějí při absenci jakýchkoli významných změn v legislativním ukotvení.

Práce je přehledně strukturována, klade jasné výzkumné otázky a formuluje hypotézy, jejichž ověření přispívá k hlubšímu pochopení posunů významu pojmů v měnící se politické situaci a rovněž blíže zkoumá povahu odlišností mezi oběma komorami PČR.

Dále si dovoluji shrnout několik předpokladů či aspektů práce, v nichž došlo v poslední fázi dokončování práce k výrazným posunům a jež vybízejí k otázkám:

- 1) Výsledky voleb v roce 2010 a rekonfigurace stranického systému byly původně vykládány prakticky výhradně jako reakce na světovou finanční/hospodářskou krizi na konci nultých let, na což bylo možno namítnout, že ta se u nás ze specifických důvodů neprojevila tak dramaticky jako v jiných zemích. Autor správně doplnil literaturu, která vliv finanční krize ve světové politice podtrhuje. Na jiném místě uvádí jako faktor rekonfigurace kombinaci „dopadů hospodářské krize, četných korupčních skandálů starých stran, nástupu nových komunikačních nástrojů (...), deziluze občanů z vývoje politiky po roce 1989“ (s. 95). Může při obhajobě uvést příklady ze shromážděných dat z ČR, která tyto jednotlivé faktory potvrzují?
- 2) Neideologické protestní subjekty, které od roku 2010 stále jasněji dominují parlamentnímu zastoupení, autor empiricky vymezuje hnutími Věci veřejné, Úsvit, SPD a ANO. Správně poukazuje na jejich personalizaci, výhradní členství, slabou demokratickou stranickou kulturu, kritiku establishmentu apod. Dále rozlišuje jejich populistické resp. technokratické legitimizace, a sice podle principu, na jehož základě si nárokují vládu – ztělesnění národa vs. expertní kompetence. Výklad dovedl až do současnosti, ale právě proto se je třeba ptát, zda se populistické a neideologické znaky omezují pouze na uvedené subjekty, nebo zda se – také v souvislosti s některými faktory uvedenými výše (korupce, digitalizace a nová medializace politiky) – nestávají součástí rétoriky a taktiky stran obecně. Uvádím záměrně provokativní příklad tzv. „demokratického bloku“ ve volbách 2021, který na anti-establishmentovém principu „anti-Babiš“ kombinovaném s příslibem expertní kompetence získal rozhodující voličskou podporu a vytvořil vládní koalici. V čem je – v teorii i autorem shromážděných datech – rozdíl?
- 3) Velmi významně se posunulo zpracování otázky genderových aspektů studovaného tématu. Autor doplnil literaturu a celý aspekt znovu promyslel. Rozlišuje vesměs správně, kdy kontextualizuje své otázky relevantními citacemi z literatury o zastoupení žen i ženských zájmů v politice a o genderových výkladech postojů poslanců a poslankyň na straně jedné – a na druhé straně kdy „pouze“ koleruje data k pohlaví dotazovaných. Opatrnější je třeba být pouze u formulací typu „V rámci srovnání tak bylo prokázáno, že vliv na percepci parlamentního mandátu má i pohlaví reprezentantů. Bylo tomu tak v případě dolní i horní komory Parlamentu ČR.“ (s. 186) Je podstatou genderové teorie, a tedy i pojmu genderu, že pohlaví jako biologická či statistická kategorie žádný „vliv“ na postoje a vnímání nemá; nýbrž že rozdílnosti připisované pohlaví (např. ve smyslu, co je typicky mužské a ženské) jsou ve skutečnosti rozdíly

v genderových identitách daných výchovou, společenským tlakem, vytvářených ekonomicky či jinak. Tyto identity se kulturně předávají dál. Autor přitom evidentně sebral relevantní data, která důležité genderové rozdíly ukazují (ženy v dotaznících mnohem úzkostlivěji prohlašovaly, že zastupují všechny občany – s. 169 a 186) a je na správné cestě si osvojit pojmy a jazyk, které mu to dovolí poctivě vyložit.

- 4) Autor několikrát zmiňuje evropeizaci, avšak neužívá ji analyticky jako měřitelný faktor změn či pozorovatelný jev spočívající v tom, že se dynamika politiky EU stává i logikou domácích politik a procesů. Považoval to za zřejmě příliš abstraktní, lze ale upozornit na práce, které hovoří o evropeizaci také jako o hlubších vnitřních proměnách národních institucí včetně parlamentů, např. Robert Ladrech, *Europeanization and National Politics* (London: Palgrave Macmillan, 2010) či John O'Brennan – Tapio Raunio (eds.), *National Parliaments within the Enlarged European Union: From 'Victims' of Integration to Competitive Actors?* (London – New York: Routledge, 2007) aj. Je zajímavé, pokud se ohledy na EU a připodobňování evropské politice v autorově terénním výzkumu nevyskytly. I to je však možná zjištění vybízející k zamyšlení.

Tyto otázky a komentáře navrhuji jako podnět pro diskusi. Celkově však shrnuji, že práci považuji za velmi kvalitní a jednoznačně ji doporučuji k obhajobě.

PhDr. Adéla Gjuričová, PhD.